

Miðvikudaginn 5. júní 1946.

Nr. 38/1945. **Réttvísín og valdstjórnin**
(Hrl. Ragnar Ólafsson)
gegn

Guðmundi Holberg Þórðarsyni
(Hrl. Lárus Jóhannesson)
og

Brynjólfi Einarssyni
(Hrl. Gústaf A. Sveinsson).

Setudómari hrl. Theódór B. Línal
í stað hrd. Jónatans Hallvarðssonar.

Ómerking dóms og heimvísun til dómsálagningar af nýju.

Dómur hæstaréttar.

Með bréfi, dags. 28. marz 1944, fyrirskipaði dómsmálaráðuneytið höfðun sakamáls gegn Guðmundi Holberg Þórðarsyni og Brynjólfi Einarssyni fyrir brot gegn XXVI. og XXVII. kafla hegningarlaga nr. 19/1940, lögum nr. 25/1929 um gjaldþrotaskipti og lögum nr. 62/1938 um bókhald. Hinn 17. apríl s. á. var stefna gefin út á hendur hinum ákærðu í samræmi við fyrirskipun ráðuneytisins, og gekk dómur í málinu 1. nóvember 1944. Málinu var síðan áfrýjað til hæstaréttar 26. febrúar 1945. Voru sækjandi og verjendur skipaðir 9. marz 1945. Sökum þess, hvað mál þetta er óvenjulega flókið og umfangsmikið, svo og vegna sérstakra anna verjanda ákærða Guðmundar Holbergs Þórðarsonar var málið ekki flutt fyrr en nú.

Málshöfðunin er, svo sem lýst var, bundin við ákveðna kafla almennra hegningarlaga og lög um gjaldþrotaskipti og bókhald. Rannsókn málsins tekur yfir fjármálagerninga ákærðu og athafnir þeirra í viðskiptaefnum um nokkur ár, þó einkum á árinu 1942. Héraðsdómari hefur einungis tekið til meðferðar og úrlausnar í dómi sínum nokkur þeirra atriða, sem rannsóknin lýtur að. En fyrirskipun ráðuneytis um málshöfðun og stefnuna á hendur ákærðu verður að skilja svo, að þær taki til allra þeirra atriða í rannsókninni, þar sem ástæða er til að skera úr því í dómi, hvort um

sök ákærðu sé að tefla. Nú er ljóst, að svo er háttað um fjölmörg tilvik, sem annað hvort eru ekki tekin til úrlausnar í dóminum eða þeim ekki gerð þar nægileg skil. Skulu hér eftir rakin þau af þessum atriðum, sem einkum er nauðsyn, að héraðsdómari lýsi og meti ákærðu til sakfellingar eða sýknu, áður en málið verður dæmt í hæstarétti.

1. Greiðsla kr. 30000.00 til Ólafs Þorgrímssonar hrl. vegna heildverzlunar Árna Jónssonar á sumrinu 1942.
2. Vörukaup ákærða Guðmundar H. Þórðarsonar af Björgvin Grimssyni, eiganda Fatagerðarinnar, í nóvember 1942 svo og tékkaviðskipti hans og ákærða.
3. Viðskipti ákærða Guðmundar Holbergs og Bjarnar Guðmundssonar verzlunarmanns, einkum víxlaviðskipti þeirra, kaup Bjarnar á hlutabréfum í h/f Hótel Heklu, framlag hans til væntanlegs verzlunarfélags H. Þórðarson & Co. Skipti þeirra vegna hússins nr. 51 B við Laugaveg, vöruúttekt Bjarnar hjá ákærða haustið 1942 og loks víxilskuldbinding Bjarnar vegna kaupa á Svanastöðum.
4. Veðsetning ákærða Guðmundar Holbergs á Þjórsár-túni 15. september 1942 til tryggingar á skuld, sem Einar Þorgrímsson forstjóri átti á hendur ákærða.
5. Ráðstöfun af hluta á andvirði því, sem Garðar Þorsteinsson hæstaréttarlögmaður skyldi gjalda í júlí 1942 fyrir húseignina nr. 33 við Seljaveg, Reykjavík. Ráðstöfun á veðbréfum í húsunum nr. 7 við Þverholt og nr. 22 við Mánagötu í Reykjavík 21. júlí 1942 til tryggingar m. a. á eldri skuldum, er hæstaréttarlögmaðurinn átti á hendur ákærða. Útgáfa og atferli í sambandi við innstæðulausa tékkávisun, að fjárhæð kr. 59500.00, sem ákærði gaf út á Búnaðarbankann 15. júní 1942 og rann til Garðars. Afhending á víxlum til Garðars sumarið og haustið 1942. Loks handveðsetning á víxlum til Garðars sumarið og haustið 1942.
6. Greiðslur ákærða Guðmundar Holbergs eftir 6. október 1942 á kr. 15200.00 til Guðlaugs Þorlákssonar f. h. Einars Thorsteinssonar. Handveðsetning ákærða 14.

desember 1942 á veðbréfi til tryggingar á dómskuld, sem Einar Thorsteinsson átti á hendur ákærða.

7. Útgáfa ákærða Guðmundar Holbergs á innstæðulausri tékkávisun, að fjárhæð 46000.00, til greiðslu á hluta af kaupverði hússins nr. 33 við Seljaveg, Reykjavík, er Gústaf Adolf Ólafsson hdl. seldi ákærða, svo og atferli í sambandi við útgáfu þriggja annarra tékkávisana til sama manns. Afhending ákærða Guðmundar sumarið 1942 til Gústafs á víxli, að fjárhæð kr. 6500.00, til tryggingar eða greiðslu eldri skuldar.
8. Útgáfa ákærða Guðmundar Holbergs sumarið 1942 á tveimur ávisunum til Hafliða Halldórssonar forstjóra.
9. Vixlaviðskipti ákærða Guðmundar Holbergs og Ingi-mundar Jónssonar iðnaðarmanns og annað atferli ákærða í skiptum við hann.
10. Greiðsla ákærða Guðmundar Holbergs sumarið 1942 á kr. 10000.00 upp í dómsátt til Ingólfs Guðmundssonar.
11. Greiðsla ákærða Guðmundar Holbergs í nóvember 1942 á skuld við Jón Heiðberg heildsala með tveimur víxlum.
12. Lántaka ákærða Guðmundar Holbergs 15. nóvember 1942 á kr. 3500.00 úr hendi Karls Lúðvíkssonar lyfja-fræðings.
13. Afhending ákærða Guðmundar Holbergs haustið 1942 á vörum til Lárusar Jóhannessonar hæstaréttarlög-manns til tryggingar eldri skuldum.
14. Ráðstöfun ákærða Guðmundar Holbergs á hlutabréfi frá Margrétar Árnadóttur í h/f Hótel Heklu.
15. Útgáfa ákærða Guðmundar Holbergs á innstæðulaus-um ávisunum til Ólafs Magnússonar kaupmanns, veð-setning ákærða til Ólafs á húsunum nr. 2 við Kapla-skjólsvæg, nr. 86 við Njálsgötu og nr. 11 við Grundar-stíg í Reykjavík fyrir eldri skuldum.
16. Handveðsetning ákærða Guðmundar Holbergs 11. júlí 1942 til fulltrúa Ragnars Bjarkans að nokkru fyrir eldri skuldum.

17. Greiðsla ákærða Guðmundar Holbergs 3. desember 1942 á kr. 15000.00 til Sigurjóns Jónssonar bankaritarar.
18. Greiðsla ákærða Guðmundar Holbergs eftir 18. september 1942 á kr. 9000.00 til Sigurgeirs hrl. Sigurjónssonar f. h. Sigurðar Berndsens kaupþýslumanns.
19. Afhending ákærða Guðmundar Holbergs síðara hluta árs 1942 á vörum til Skúla Jóhannssonar heildsala til lúkningar eldri skuld svo og víxlaviðskipti ákærða við Skúla í september eða október 1942.
20. Víxlaviðskipti ákærða Guðmundar Holbergs og Sveins Péturssonar augnlæknis, Þorláks Guðmundssonar skósmíðs, Sæmundar heildsala Þórðarsonar og Þorsteins kaupmanns Jónssonar og annað atferli ákærða við þá, þar á meðal greiðsla á kr. 5000.00 seint á árinu 1942 til Sæmundar Þórðarsonar.

Með því að í héraðsdómi skortir atvikalýsingu og úrlausn um allar þær athafnir og tilvik, sem að framan eru greind, þykir ekki fært að leggja dóm á málið í hæstarétti, að svo stöddu, og verður því að ómerkja hinn áfrýjaða dóm og vísa málinu heim í hérað til dómsálagningar af nýju.

Eftir þessum málalokum verður að dæma rikissjóð til að greiða allan áfrýjunarkostnað sakarinnar, þar með talin málflutningslaun skipaðs sækjanda fyrir hæstarétti, kr. 7500.00, málsvarnarlaun til skipaðs verjanda ákærða Guðmundar Holbergs Þórðarsonar fyrir hæstarétti, kr. 4000.00, og málsvarnarlaun til skipaðs verjanda ákærða Brynjólfs Einarssonar fyrir hæstarétti, kr. 2700.00.

D ó m s o r ð :

Hinn áfrýjaði dómur á að vera ómerkur, og visast málinu heim í hérað til dómsálagningar af nýju.

Allur áfrýjunarkostnaður sakarinnar greiðist úr rikissjóði, þar með talin málflutningslaun skipaðs sækjanda, Ragnars hæstaréttarlögmans Ólafssonar, kr. 7500.00, málsvarnarlaun skipaðs verjanda ákærða Guðmundar Holbergs Þórðarsonar, hæstaréttarlögmans

Lárusar Jóhannessonar, kr. 4000.00, og málsvarnarlaun skipaðs verjanda ákærða Brynjólfs Einarssonar, hæstaréttarlögmanns Gústafs A. Sveinssonar, kr. 2700.00.

Dómur aukaréttar Reykjavíkur 1. nóvember 1944.

Ár 1944, miðvikudaginn 1. nóvember var í aukarétti Reykjavíkur, sem haldinn var í skrifstofu réttarins af Jónatan Hallvarðssyni sakadómara, upp kveðinn dómur í málinu nr. 2498—2499/1944: Réttvisin og valdstjórnin gegn Guðmundi Holberg Þórðarsyni og Brynjólfi Einarssyni, sem tekið var til dóms hinn 9. fyrra mánaðar.

Mál þetta er af réttvisinnar og valdstjórnarinnar hálfu höfðað gegn Guðmundi Holberg Þórðarsyni, fyrrverandi stórkaupmanni, til heimilis á Spítalastíg 5 hér í bæ, og Brynjólfi Einarssyni verzlunarmanni, til heimilis á Grundarstíg 11 hér í bæ, fyrir brot gegn XXVI. og XXVII. kafla almennta hegningarlaga nr. 19 12. febrúar 1940, lögum nr. 25 14. júní 1929 um gjaldþrotaskipti og lögum nr. 62 11. júní 1938 um bókhald.

Ákærði Guðmundur Holberg Þórðarson er kominn yfir lögaldur sakamanna, fæddur 1. ágúst 1906, og hefur, svo kunnugt sé, sætt þessum kærnum og refsingum:

- 1932 $\frac{1}{4}$ Kærður af Guðbirni Guðmundssyni fyrir meint svik. Sök sannaðist ekki.
- 1932 $\frac{1}{3}$ Kærður af Sturlaugi Jónssyni & Co. fyrir meint tékksvik. Kærði innleysti ávisunina með kr. 200.00 og málið var afturkallað.
- 1932 $\frac{2}{11}$ Sátt, 100 kr. sekt fyrir brot gegn lögum nr. 53/1911.
- 1934 $\frac{1}{1}$ Sátt, 50 kr. sekt fyrir ölvun á almannafæri.
- 1940 $\frac{1}{2}$ Sátt, 5 kr. sekt fyrir brot gegn lögum nr. 18/1901.
- 1941 $\frac{1}{2}$ Sátt, 5 kr. sekt fyrir brot gegn lögum nr. 18/1901.
- 1941 $\frac{1}{10}$ Dómur hæstaréttar, 800 kr. sekt fyrir brot gegn húsaleigulögum.
- 1941 $\frac{1}{11}$ Kærður fyrir ölvun innanhúss. Fellt niður.
- 1942 $\frac{7}{6}$ Sátt, 100 kr. sekt fyrir brot gegn reglugerð um raforkuvirki.

Ákærði Brynjólfur Einarsson er kominn yfir lögaldur sakamanna, fæddur 27. febrúar 1912, og hefur, svo kunnugt sé, sætt þessum kærnum og refsingum:

- 1937 $\frac{1}{7}$ Áminning fyrir að auðkenna ekki kennslubifreið.
- 1937 $\frac{3}{6}$ Sátt, 15 kr. sekt fyrir brot á umferðarreglum.
- 1938 $\frac{2}{7}$ Áminning fyrir brot á umferðarreglum.
- 1939 $\frac{1}{6}$ Sátt, 15 kr. sekt fyrir brot á umferðarreglum.

- 1939 ¹⁰/₁₀₀ Undir rannsókn út af ökuóhappi. Ekki talin ástæða til málssóknar.
- 1942 ¹¹/₁₀₀ Sátt, 50 kr. sekt fyrir of háa álagningu á vefnaðarvöru. Upptækur ólöglegur ágóði kr. 8.10.

Með bréfi til skiptaréttar Reykjavíkur, dagsettu 26. janúar 1943, beiðist ákærði Guðmundur Holberg þess, að bú sitt verði tekið til gjaldþrotaskipta þegar í stað, þar eð hann telji sig ekki geta staðið í skilum við lánardrottna sína. Samkvæmt þessari beiðni, staðfestri af Guðmundi í skiptaréttinum næsta dag, 27. janúar 1943, úrskurðaði rétturinn sama dag, að bú hans skyldi tekið til gjaldþrotaskiptameðferðar. Með bréfi, dagsettu 29. sama mánaðar, sendi skiptaráðandi sakadómaraembættinu afrit úrskurðarins. Þá þegar, hinn 3. febrúar, var Ragnari Ólafssyni lögfræðingi og löggiltum endurskoðanda, núverandi hæstaréttarlögmanni, falin endurskoðun bókhalds ákærða Guðmundar. Hinn 9. febrúar 1943 hófst lögregluréttarrannsókn um gjaldþrotið, og var Guðmundur þann dag úrskurðaður í gæzluvarðhald. Fyrsti þáttur rannsóknar þessarar stóð óslitið til 17. apríl sama ár, en þá var Guðmundur látinn laus úr gæzluvarðhaldi.

Bókhaldsendurskoðun stóð fram um síðastliðin áramót, og eru skýrslur endurskoðandans dagsettar 26. nóvember, 18. desember og 8. janúar síðastliðinn. Lögregluréttarrannsóknin hélt nú áfram, og var málið síðan sent dómsmálaráðuneytinu til fyrirsagnar, en með bréfi, dagsettu 28. marz s. l., fyrirskipar ráðuneytið málshöfðun gegn hinum ákærðu á þann hátt, er að framan segir. Rannsókninni lauk 17. apríl s. l. Hinn 19. apríl s. l. voru verjendur ákærðu skipaðir, hrl. Lárus Jóhannesson fyrir ákærða Guðmund Holberg og hrl. Gústaf A. Sveinsson fyrir ákærða Brynjólf. Sá fyrirtaldi skilaði vörn hinn 4. f. m., en sá síðartaldi hinn 9. f. m. Í skipunarbréfum verjendanna var fyrirtökudagur málsins í aukarétti ákveðinn 1. júní s. l., og var fyrir þá lagt að skila þá vörnunum, en af ýmsum ástæðum, er verjendur hafa greint frá, dróst, sem áður segir, að þeir skiluðu vörnunum, og þykir það eftir atvikum vítaust.

Með áður nefndum skiptaréttarúrskurði var bú Guðmundar sjálfs tekið til gjaldþrotaskiptameðferðar, þar á meðal heildverzlun hans, sem var einkaeign hans. Með úrskurði skiptaréttarins, upp kveðnum 6. febrúar s. l., var bú Þorláks Guðmundssonar skósmiðs, Karlagötu 20, sem hafði haft mikil viðskipti við ákærða Guðmund Holberg, tekið til gjaldþrotaskiptameðferðar. Með úrskurðum skiptaréttarins, upp kveðnum 19. sama mánaðar, voru bú fyrirtækjanna Windsor Magasin, Perlubúðarinnar og Sportvörugerðarinnar tekin til gjaldþrotaskiptameðferðar, en ákærðu voru báðir skráðir eigendur fyrstnefnda fyrirtækisins, ákærði Brynjólfur þess í miðið og ákærði Guðmundur Holberg og sambýliskona

hans, Jónheiður Kristín Lárusdóttir, þess síðastnefnda. Lögreglu-réttarrannsóknin um öll þessi gjaldþrot var tekin inn í rannsóknina um gjaldþrot ákærða Guðmundar Holbergs, og var hrl. Ragnari Ólafssyni falin bókhaldsrannsókn nefndra þriggja fyrirtækja.

Rannsókn allra þessara gjaldþrota hefur orðið all umfangsmikil og löng, meðal annars sökum þess, hve viðskipti ákærða Guðmundar hafa í mörgum tilfellum verið ónákvæm og flækjukennnd, en framar öllu hefur þó hin megna bókhaldsóriða hans, sem síðar verður að vikið sérstaklega, torveldað og tafið rannsóknina.

Ákærði Guðmundur Holberg er stúdent að menntun. Hann lauk stúdentsprófi 1927 og innritaðist sama ár í lagadeild Háskóla Íslands. Þar stundaði hann nám, þó þannig, að hlé varð á fram til 1934 eða 1935, að hann hætti námi. Á árunum 1931—1932 rak hann smásöluverzlun hér í bænum, en frá því hann hætti námi og fram á árið 1939, stundaði hann aðallega húsaþyngingar og húsaölu hér í bænum. Hinn 7. nóvember 1939 keypti hann leyfi til heildsöluverzlunar hér í bænum, en ekki virðist hann hafa byrjað verulega á heildsölu fyrr en á árinu 1940, og bókhald hans hefst ekki fyrr en 1. nóvember 1940, þó að visu séu færðar nokkrar nótur yfir vörur, sem seldar voru fyrir þann tíma. Síðan rak hann heildverzlun óslitið fram að gjaldþroti undir nafninu Heildverzlun Guðm. H. Þórðarsonar, en eigi lét hann færa nafn þetta í firmaskrá. Jafnframt heildverzluninni rak hann húsaþyngingar og húsaölu með miklum ábata, svo sem síðar verður að vikið.

Ákærði Brynjólfur réðst í þjónustu ákærða Guðmundar Holbergs um mánaðamótin október og nóvember 1939 og var óslitið í þjónustu hans frá því fram að gjaldþroti. Þegar hann réðst í þjónustu Guðmundar Holbergs, stóð svo á, að hann var í skuld við hann (ákærða G. H. Þ.) vegna bifreiðakaupa, og var áformað, að hann ynni skuldina af sér. Vistin framlengdist síðan, og hafði Brynjólfur bæði fæði og húsnæði hjá Guðmundi. Aldrei var um það samið, hve mikið kaup Brynjólfur skyldi hafa, og aldrei fór neitt uppgjör fram um það, en Brynjólfur fékk greitt smátt og smátt það, sem hann þarfnæðist þá og þá, en allar virðast þær greiðslur hafa verið litlar. Yfirleitt hefur afstaða Brynjólfs gagnvart Guðmundi Holberg verið sem hlýðins hjús gagnvart húsbónda. Hann virðist hafa unnið Guðmundi allt, er hann vann, haft óreglulegan vinnutíma og gert það, er fyrir hann var lagt, án þess að gera sér sem skyldi grein fyrir þeim afleiðingum, er þau verk gátu haft fyrir hann sjálfan, svo sem samþykktir víxla eftir beiðni Guðmundar Holbergs, án þess að neitt kæmi fyrir.

Eins og áður segir, var Brynjólfur talinn eiga verzlunina Windsor Magasin að hálfu á móti Guðmundi og Perlubúðina einn, og auk þess var hann talinn eigandi verzlunarinnar Astor einn. Öll

voru fyrirtæki þessi smásöluverzlanir. Hinn 24. september 1942 var skrásett í firmaskrá Reykjavíkur tilkynning ákærðu, dagsett 15. s. m., um, að þeir rækju smásöluverzlunina Windsor Magasin með ótakmarkaðri ábyrgð.

Verzlunin Perlubúðin er skrásett í firmaskrá Reykjavíkur 29. september 1941, en hinn 29. desember 1942 tilkynnir ákærði Brynjólfur til firmaskrárinnar, að hann hafi hinn 11. febrúar 1942 keypt verzlunina.

Verzlunin Astor var eigi skrásett á firmaskrá. Ákærðu eru á einu máli um, að Guðmundur Holberg hafi stungið upp á því við Brynjólf, að hann yrði skrifaður fyrir eða talinn kaupandi að Perlubúðinni og hálfu Windsor Magasin og stofnaði Astor. Kvaðst Guðmundur Holberg vilja, að Brynjólfur eignaðist fyrirtæki þessi með tímanum, og kvaðst hann ætla að taka smátt og smátt af kaupum Brynjólfs upp í andvirði verzlunanna. Kvaðst hann með þessu vilja skapa heildverzlun sinni viðskiptavini og gat þess einnig, að óheppilegt væri og óvinsælt fyrir heildsala að eiga smásöluverzlanir. Þetta samþykkti ákærði Brynjólfur, og varð hann því talinn fyrir verzlunum, eins og sagt hefur verið. Hins vegar lagði hann aldrei einn einasta eyri til kaupa verzlunanna eða í þær síðar, heldur lagði ákærði Guðmundur Holberg allt fé í þær, og aldrei tjáði ákærði Guðmundur Holberg honum, að hann hefði tekið af kaupum hans upp í andvirði verzlunanna. Ákærði Guðmundur Holberg réð síðan verzlunum þessum bæði um húsnæði og fólkshald og greiddi húsaleigu og kaup starfsfólks. Hann annaðist vöruinnkaup til þeirra, þau eru ekki voru úr heildverzlun hans sjálfs. Allt það fé, er inn kom fyrir vörusölu í verzlunum þessum, rann í sjóð Guðmundar. Bókhaldi öllu fyrir verzlanir þessar var mjög ábótavant, og ein þeirra, Astor, hafði, að heita má, ekkert bókhald. Verður ekkert af bókhaldinu ráðið um, hvort Brynjólfur hafi raunverulega átt verzlanir þessar og verzlunarhluta. Af framantöldu sem og rannsókn málsins yfirleitt varðandi nefnd fyrirtæki verður að álíta, að eignarréttur Brynjólfs að verzlunum hafi einungis verið að nafninu til og tilkynningar hans til firmaskrárinnar um eignarrétt sinn að þeim til málamynda, en að Guðmundur hafi verið raunverulegur eigandi allra verzlunanna.

Sportvörugurðin er iðnfyrirtæki, er framleiddi aðallega kvenkjóla. Samkvæmt firmaskrá Reykjavíkur keyptu ákærði Guðmundur Holberg og áðurnefnd sambýliskona hans það fyrirtæki 2. marz 1942. Ákærði Brynjólfur var ekki talinn eigandi þess, en hafði prókúruumboð fyrir það.

Ákæran um brot gegn bókhaldslöggjöfinni.

Í málshöfðunarskipun dómsmálaráðuneytisins er tekið fram, að ekki séu fyrirskipaðar frekari aðgerðir út af gjaldþroti fyrirtækj-

anna Sportvöruggerðin, Windsor Magasin og Perlubúðin sérstaklega. Kemur því ekki til álita, hvort bókhald þessara fyrirtækja hafi uppfyllt skilyrði bókhaldslaganna. Verður það því bókhald heildverzlunar ákærða Guðmundar Holbergs og hans sjá. fs að öðru leyti og bókhald verzlunarinnar Astor, sem hér koma til álita. Á því er enginn vafi, að ákærði Guðmundur Holberg var bókhaldsskyldur fyrir heildverzlunina samkvæmt 2. gr. 1. tölu. ið bókhaldslaganna, og þar sem sú niðurstaða er fengin, að hann hafi verið raunverulegur eigandi verzlunarinnar Astor, var hann einnig samkvæmt sama ákvæði bókhaldsskyldur fyrir þá verzlun. Samkvæmt sama ákvæði hefur hann einnig verið skyldur til að hafa bókhald um hin miklu fasteignakaup sín og sölur.

Verður hér byggt á niðurstöðum endurskoðandans, án þess að ástæða þyki til að fara frekar út í einstök atriði, en niðurstaða hans um bókhald heildverzlunarinnar og ákærða Guðmundar Holbergs persónulega, er þessi:

„Bókhaldi gjaldþrota var mjög ábóta vant, meðal annars í eftirfarandi atriðum:

1. Sjóðbók yfir daglegar inn- og útborganir hefur aldrei verið færð.
2. Færslur í dagbók voru ekki fullnægjandi og sjáanlega færðar, löngu eftir að viðskipti fóru fram.
3. Síðan í ágúst 1942 til gjaldþrots virðist engin tilraun hafa verið gerð til bókfærslu.
4. Gjaldþroti hafði umfangsmikla fasteignasölu, fasteignaleigur og húsabyggingar, án þess að nokkur tilraun væri gerð til að bókfæra þau viðskipti.
5. Gjaldþroti hafði margs konar og umfangsmikil víxlaviðskipti og lánsútveganir, en aðeins örlítið brot af þeim viðskiptum var bókfært.“

Auk þessa var mikil óreiða í fylgiskjölum, þau ekki í skipulegri röð, svo sem lögboðið er.

Í skýrslum endurskoðandans um bókhald verzlunarinnar Astor segir, að telja meg, að verzlunin hafi ekkert bókhald haft. Hið eina bókhaldsskyns, sem fyrir lá úr verzluninni, var dagbókar-kladdi með 10 færslum á tímabilinu 16. maí til 9. september 1942 án fylgiskjala auk nokkurra kvittana og skjala, er fundust í vörzlum gjaldþrotabús ákærða Guðmundar Holbergs.

Ákærði Guðmundur Holberg annaðist aldrei bókhald sitt sjálfur og fylgdist mjög lítið með því. Var það ákærði Brynjólfur, sem hafði það með höndum, þar til sérstakur bókhaldari, Lárus Stefánsson, var ráðinn 20. október 1941. Þá tók hann við því og hafði það með höndum til næsta hausts, að hann hætti störfum hjá ákærða Guðmundi Holberg. Kveðst ákærði Guðmundur Holberg hafa orðið að láta hann fara úr þjónustu sinni í september

1942 sökum óreglu. Lárus hefur borið vitni í málinu og skýrt frá því, að sér hafi eigi verið unnt að færa bækurnar, svo vel væri, sökum þess að mjög hafi á það skort, að hann fengi þau gögn, er nauðsynleg voru til bókhaldsins, og hafi bókhaldið því orðið mjög ófullkomið. Eftir að Lárus hætti störfum hjá ákærða, réð hann til sín annan mann til bókhaldsins, en starf hans fór í bókhald fyrir Hótel Heklu h/f, og varð því ekkert úr, að hann færði bækur heildverzlunarinnar. Ekkert hefur komið fram um, að bókhald ákærða hafi verið falsað eða skjöl eða bækur eyðilagðar eða komið undan í sviksamlegum tilgangi. Sú bókhaldsóriða, er nú hefur verið lýst, varðar ákærða Guðmund Holberg refsingu samkvæmt 2. gr. 1. tölulið, 4.—8. gr. og 14. gr. sbr. 19. og 20. gr. bókhaldslaganna og 262. gr. almennra hegningarlaga. Þar sem ákærði Brynjólfur var einungis starfsmaður ákærða Guðmundar Holbergs við bókhald heildsöluverzlunarinnar og vist má auk þess telja, að ákærði Guðmundur Holberg hafi búið mjög illa í hendur hans með gögn til bókhaldsins, verður honum eigi gefin refsiverð sök á því, hve ófullkomið það var. Sama á við um bókhald verzlunarinnar Astor, þar eð ákærði Guðmundur Holberg var samkvæmt framansögðu raunverulegur eigandi hennar og því bókhaldsskyldur hennar vegna, en ákærði Brynjólfur einungis starfsmaður hans við þá verzlun, enda þótt hann væri talinn eigandi hennar.

Ákæran um brot gegn lögum nr. 25 14. júní 1929 um gjaldprotaskipti.

Eina ákvæðið í gjaldprotaskiptalögnum, sem til athugunar kemur, hvort ákærðu hafi brotið, er niðurlagsákvæði 1. greinar. Þar sem mál er eigi höfðað út af gjaldprotum Windsor Magasin og Perlubúðarinnar sérstaklega, er ljóst, að ákærði Brynjólfur fellur utan þessa sviðs, og verður því sýknaður af þessu ákæruatriði.

Til þess að komast að niðurstöðu um sekt eða sýknu ákærða Guðmundar Holbergs af þessu ákæruatriði, verður að gera sér svo ljósa grein, sem unnt er, af fjárhag hans um árabíl fyrir gjaldprotið. En eigi er auðvelt að fá ljósa mynd af þessu, og ber þar aðallega tvennt til: Bókhaldsóriða ákærða og ófullkomnar skýrslur hans sjálfs um þetta atriði. Vitni hafa engin komið fram, er vitað hafi um raunverulegan fjárhag ákærða á þeim tíma, er hér skiptir máli.

Eins og áður segir, stofnsetti ákærði heildverzlun sína á árinu 1940. Bækur voru færðar yfir rekstur heildverzlunarinnar árið 1940, 1941 og hluta af árinu 1942, en öll árin var bókfærslan mjög óörugg, og hinar færðu bækur virðast því ekki gefa rétta hugmynd um rekstur verzlunarinnar þessi ár. Endurskoðandi búsinis yfirlát þessar bækur og önnur skjöl, sem fundust í vörzlum ákærða við gjaldprot og gerði reikninga heildverzlunarinnar upp af nýju.

Samkvæmt uppgjöri endurskoðandans nam vörusala heildverzlunarinnar

1940	kr.	47 753.31	
1941	—	699 805.25	
1942—1943	—	2 032 747.38	
			kr. 2 780 305.94
Vörur við gjaldþrot (söluverð) ..			kr. 213 376.08
			<u>Kr. 2 993 682.02</u>

Bruttohagnaður af þessari vörusölu virðist hafa verið kr. 467 791.01, en það er ca. 18½% af innkaupsverði varanna. Nettohagnaður virðist hins vegar samkvæmt færslum

	Tap	Hagnaður
1940		kr. 1 680.37
1941	kr. 205 890.31	
1942—1943	—	642 457.82
einkaúttekt 1941 .	—	32 485.89
— 1942 .	—	14 357.21
netto hagnaður ..	—	391 404.78
	<u>Kr. 644 138.19</u>	<u>Kr. 644 138.19</u>

Til að finna út hagnað af verzluninni, má bæta við þetta:

Hagnaður samkvæmt framansögðu	kr.	391 404.78
Fært eigið kaup 1940	—	10 800.00
— — — 1941	—	18 000.00
Vörur afhentar hrl. Lárusi Jóhannessyni við gjaldþrot, óbókfært	—	50 321.93
		<u>Kr. 470 526.71</u>

En frá þessu ber að draga:

- Ófærðar kvittanir fyrir vöregreiðslum í vörzlum hrl. Lárusar Jóhannessonar kr. 272 945.50
 - Skuldir vegna vörukaupa samkvæmt kröfulistu við gjaldþrot
	—	20 304.49
		<u>kr. 293 249.99</u>

Netto ágóði af heildverzlun

	kr.	177 276.72
--	-----	------------

Allt frá 1939 og fram til gjaldþrots rak ákærði umfangsmiklar húsbýggingar og fasteignasölu. Yfir þessa starfsemi færði ákærði ekkert bókhald. En endurskoðandi búans hefur reiknað samkvæmt nótum og reikningum, sem fundust í vörzlum ákærða við

gjaldþrot, svo og samkvæmt eigin játningum ákærða um sumar húseignirnar, sem ber saman við framburð vitna, að hagnaður ákærða af húsbýggingum og fasteignasölu hafi numið kr. 1 218 010.14. Þetta telur ákærði þó mikils til of hátt, og má vera að einhverju skeiki, en það er hafið yfir allan efa, að ákærði hefur haft mjög mikinn hagnað af fasteignunum.

Eins og áður segir, rak ákærði ýmist einn eða í félagi við aðra eftirtaldir smásöluverzlanir:

Windsor-magasin, Laugavegi 8 og Vesturgötu 2.

Perlubúðina, Vesturgötu 39.

Sportvörugerðina, Hverfisgötu 50.

Astor, Laugavegi 8.

Í bókum ákærða eru ekki færðar neinar stofnfjárgreiðslur til þessara fyrirtækja. En í bókum fyrirtækjanna eru færðar nokkrar innborganir frá ákærða. Ekki er heldur hægt að sjá af bókum ákærða, að hann hafi haft nokkurn hagnað af rekstri þessara fyrirtækja. En samkvæmt viðskiptareikningi ákærða hjá Lárusi Jóhannessyni hrl. virðist Windsor-magasin hafa greitt til ákærða kr. 74098.57 umfram það, sem Lárus greiddi vegna Windsormagasin, og við gjaldþrot voru Lárusi afhentar vörur frá Windsor til greiðslu á skuldum ákærða við Lárus, kr. 86143.00.

Á þessum árum keypti* og seldi ákærði nokkrar bifreiðar, og reiknar endurskoðandi búsin samkvæmt þeim upplýsingum, sem eru fyrir hendi, að ákærði hafi tapað kr. 17135.15 á þessum viðskiptum.

Auk þessa eru upplýsingar um kostnaðargreiðslur og skaðabætur, sumar vegna verzlunarrekstrar ákærða, aðrar vegna fasteignasölu ákærða, og enn aðrar persónulegar greiðslur og skattar.

Þessar greiðslur eru:

Ófærðir vanskilavextir viðskiptamanna 1941 ...	kr.	1 301.60
— — — — — 1942 ...	—	3 912.40
— vextir, greiddir bönkunum	—	55 831.67
— vanskilavextir, greiddir Útvegsbankanum eftir gjaldþrot	—	2 261.25
— vanskilavextir, greiddir Útvegsbankanum	—	59.20
— kostnaður, greiddur Lárusi Jóhannessyni	—	48 826.20
— — — — — Gústaf Ólafssyni ..	—	4 397.75
— — samkvæmt lýstum forgangs-kröfum	—	596 552.89
— — samkvæmt almennum kröfum	—	35 256.65
— skaðabætur samkvæmt almennum kröfum	—	41 724.00

Kr. 790 123.61

Frá dregst:

Innborgaðir vextir frá Útvegs- bankanum	kr.	367.28	
Innborgaðir vextir frá Lárusi Jóhannessyni	—	1 408.14	
			kr. 1 775.42
			Kr. 788 348.19

Við gjaldþrot voru húsgögn ákærða seld fyrir kr. 10 902.77, en innkaup þeirra eru falin í einkaúttekt ákærða.

Samkvæmt þessu hefði ákærði átt að eiga við gjaldþrot:

Ágóða af heildverzlun	kr.	177 276.72	
Greitt til Lárusar Jóhannessonar vegna ákærða frá Windsor Magasin	—	74 098.57	
Vörur frá Windsor Magasin, afhentar Lárusi Jó- hannessyni upp í skuldir ákærða	—	86 143.00	
Hagnaður af fasteignasölu	—	1 218 010.14	
Húsgögn, söluverð	—	10 902.77	
			Kr. 1 566 431.20

Frá dregst:

Tap á bílum	kr.	17 135.15	
Ófærður kostnaður og skaða- bætur	—	788 348.19	
			kr. 805 483.34

Netto-eign hefði átt að vera

	kr.	760 947.86
--	-----	------------

Endurskoðandi búsin lætur fylgja þessari niðurstöðu athugasemdir í 12 liðum, þar sem bent er á ýmis atriði, sem ekkert er bókfært um, sem líklegt er, að orkað hafi á fjárhag ákærða bæði til hags og óhags. Þykir eigi ástæða til að rekja athugasemdir þessar í einstökum atriðum, en þær hníga í þá átt, að ótaldir séu í bókfærslu ákærða verulegir útgjaldaliðir, eins og fjárhagurinn við gjaldþrot ljóst sýnir, að hlýtur að vera.

Ákærði telur, að auk þessa séu kvittanir, að upphæð kr. 102931.56, sem voru í vörzlum hans við gjaldþrot fyrir greiðslum, sem engin verðmæti hafi komið fyrir, eða greiðslur fyrir verðmæti, sem búið var að telja búinu til tekna, án þess að það hafi verið skuldað fyrir greiðslunum.

Við gjaldþrot vantaði ákærða hins vegar kr. 1345066.94 til þess að eiga fyrir skuldum, og munar það kr. 2106014.80 frá því, sem endurskoðandi búsin telur, að átt hefði að vera. Upp í þenna mismun koma útistandandi skuldir, sem í bókum eru taldar kr. 1094980.72, en að sögn ákærða voru þær að mestu leyti greiddar honum fyrir gjaldþrot, og eru þær því ekki verðmæti í búinu nema að mjög litlu leyti.

Enn fremur voru í vörzlum ákærða viðskiptamannavixlar, að nafnverði kr. 3254455.84. En ákærði taldi, þegar honum voru sýndir þessir vixlar, að aðeins ca. kr. 40 þúsund væru ógreiddir.

Af framanskráðu er augljóst, að bókfærsla ákærða hefur verið svo ófullkomin, að hún hefur sýnt mjög ranga mynd af raunverulegum hag hans. Er því eigi unnt að leggja hana til grundvallar, þegar dæma skal um, hvenær ákærði sá gjaldþrot sitt fyrir. Hinn afar slæmi fjárhagur hans við gjaldþrotið hefur átt sér alllangan aðdraganda, því að ekki er upplýst um neitt einstakt atriði á síðustu mánuðum fyrir gjaldþrotið, er hafi eyðilagð fjárhag ákærða. Það er upplýst, að hann komst í greiðsluvandræði snemma á sumri 1942, og við álagningu opinberra gjalda þá um vorið var honum gert að greiða til ríkis og bæjar santals kr. 500549.60. Er sú upphæð talin með forgangskröfum hér að framan.

Ákærði heldur því fram, að hann hafi ekki séð gjaldþrot sitt fyrir, og telur jafnvel í fyrsta réttarhaldi rannsóknarinnar, að hann eigi enn fyrir skuldum þrátt fyrir gjaldþrotið. Er slíkt hin mesta fjarstæða, eins og áður segir, og verður að álíta, að ákærði hafi séð gjaldþrot sitt fyrir nokkurn tíma fyrir gjaldþrot. Eigi verður með vissu um það sagt, hve löngu fyrir gjaldþrotið hann sá það fyrir, en sennilegast er, að það hafi verið, er hann fékk vitneskju um þau opinberu gjöld, er á hann voru lögð 1942, eða upp úr því, þ. e. a. s. snemmsumars 1942. Verður að ganga út frá, að svo hafi verið. Þar sem hann gaf sig eigi upp sem gjaldþrota fyrr en áður segir, hefur hann því gerzt brotlegur við 5. málsgrein 1. gr. sbr. 39. gr. gjaldþrotaskiptalaganna nr. 25 14. júní 1929.

Sala verzlunarinnar Astor.

Ákærði Guðmundur Holberg hafði um nokkurra ára skeið allmikil viðskipti við Ólaf Magnússon kaupmann, Flókagötu 18 hér í bæ. Þau hófust 1938 eða 1939 með því, að Ólafur keypti smávixla af ákærða. Síðar tók hann að lána ákærða fé til húsabygginga, sem tryggt var með 2. veðrétti í húseignunum. Varð það svo úr, að Ólafur fór að kaupa af ákærða vixla og ávisanir í stórum stíl, og þá oft á þann hátt, að hann greiddi andvirði þeirra ekki í peningum, heldur með vixlum, sem hann samþykkti sjálfur, en ákærði síðan seldi, og voru þeir vixlar venjulega gjaldkræfir nokkru síðar en vixlar þeir, sem ákærði lét Ólaf fá. Enn fremur keypti Ólafur af ákærða ýmis veðskuldabréf og vixla, tryggða með fasteignaveðum, og lánaði honum fé út á slík veðmæti. Loks aðstoðaði hann ákærða við innlausn farmskirteina yfir vörur, sem hann hafði pantað, en hafði ekki fé til að innleysa, og fékk þá um leið farmskirteinin í hendur. Vegna allra þessara viðskipta var svo komið vorið 1942, að ákærði skuldaði Ólafi um 300 þúsund krónur, en þess ber að geta, að báðir aðiljar

höfðu ekkert eða mjög ómerkilegt bókhald um viðskipti sín. Þegar hér var komið, dró Ólafur að sér höndina um lánveitingar til ákærða og tók að krefja hann um tryggingar fyrir skuldunum. Var það sérstaklega að áeggjan Haralds sonar síns, sem hafði ótrú á fjárhagsstyrkleika og viðskiptahæfi ákærða, að Ólafur tók þetta skref. Hann fékk nú hrl. Ólaf Þorgrímsson til að ganga í mál þetta fyrir sig, og eftir að ýmslr möguleikar höfðu komið til orða um lausn málsins, varð það úr, að Ólafur keypti verzlunina Astor, og skal þeirri sölu nú nánar lýst.

Ákærði Guðmundur Holberg heldur því fram, að ákærði Brynjólfur hafi átt verzlun þessa, en skuldað heildverzlun sinni á annað hundrað þúsund krónur, þegar hér var komið. Eignarréttur ákærða Brynjólfs á þó eigi stoð í veruleikanum, eins og áður er tekið fram, og er því áður slegið föstu, að ákærði Guðmundur Holberg hafi raunverulega átt verzlun þessa. Ákærði Guðmundur Holberg samdi nú svo um, að verzlunin skyldi seld Ólafi Magnússyni, og var það gert með sölu- og afsalsbréfi, dagsettu 17. desember 1942, undirrituðu af ákærða Brynjólfi. Er verzlunin þar seld Ólafi með öllum vörubirgðum, verzlunaráhöldum og öllu, er verzluninni tilheyrir, fyrir 200 þúsund krónur. Telur seljandi í afsalsbréfinu, að vörubirgðir verzlunarinnar séu við afhendingu um 200 þúsund króna virði, en það, sem kynni að vanta upp á þessa upphæð við vörutalningu um næstu áramót, skuldbátt hann sig að bæta með vörum eftir vali kaupanda, þannig að allar vörubirgðir verzlunarinnar, miðað við kaupdag, séu 200 þúsund króna virði, miðað við útsöluverð að frádregnum 25%. Í afsalsbréfinu er tekið fram, að kaupverðið sé að fullu greitt við undirskrift þess, en ekki nánar greint, hvernig þeirri greiðslu var háttáð. Hins vegar er upplýst, að Ólafur greiddi ákærða kr. 50000.00 í peningum, en hinn hluti andvirðisins, kr. 150000.00, gekk til greiðslu skulda ákærða við Ólaf. Við vörutalningu, sem fram fór strax eftir nýár, kom í ljós, að vörubirgðir verzlunarinnar voru allmiklu, eða um 50 þúsund krónum, minni en áætlað hafði verið, og bætti ákærði það að nokkru leyti upp með afhendingu nýrra vara til Ólafs, að verðmæti kr. 47000.00.

Eftir að gjaldþrotaskipti hófust, fór þrotabúið í riftunarmál við Ólaf Magnússon út af sölu Astor, og með dómi bæjarþings Reykjavíkur í því máli, upp kveðnum 9. febrúar s. l., var salan ógilt og Ólafur skyldaður til að skila hinu keypta, en búið til að endurgreiða honum 50 þúsund krónurnar.

Eins og tekið er fram í kaflanum að framan um ákærana fyrir brot gegn gjaldþrotaskiptalögnum, sá ákærði það fyrir, áður en sala verzlunarinnar Astor fór fram, að hann mundi ekki geta greitt skuldir sínar að fullu. Með sölu verzlunarinnar og með því að greiða þannig tiltölulega háa gjaldkræfa skuld sína, þegar

hann sá gjaldþrotið fyrir, og þannig að ívilna einum skuldheimtumanna sinna hefur hann gerzt brotlegur við 250. gr. 4. tölulið almennra hegningarlaga.

Þegar Astorsalan fór fram, var ákærða Brynjólfi, sem var manna kunnugastur högum ákærða Guðmundar Holbergs, þó ákærði Guðmundur Holberg segði honum að visu aldrei, hvernig fjárhag sínum væri komið, kunnugt um, að ákærði Guðmundur Holberg hafði verið í megnum greiðsluvandræðum í marga mánuði, eða frá vorinu 1942, enda kveður hann engan starfsfrið hafa verið í heildverzluninni síðustu mánuðina fyrir gjaldþrotið fyrir ásókn skuldheimtumanna. Einnig var honum kunnugt um hin háu opinberu gjöld, er lögð voru á ákærða Guðmund Holberg árið 1942. Þá hefur ákærði Brynjólfur skýrt svo frá, að verzlunin hafi farið að ganga ver en áður vorið 1942 og að hún hafi verið mjög rýr frá því um haustið og fram að gjaldþroti. Auk þessa var honum kunnugt um hina óbotnandi óreiðu og flækjur í viðskiptum ákærða. Verður af þessu öllu að telja óyggjandi, að honum hafi, þegar Astorsalan fór fram, verið ljóst, að ákærði Guðmundur var á gjaldþrotabarmi, og hefur hann því með þátttöku sinni í sölu verzlunarinnar, sem raunverulega var eigi annað en undirskrift afsalsins, sem talinn eigandi hennar gerzt meðsekur ákærða Guðmundi Holberg í broti hans gegn framangreindu hegningarlaga-ákvæði. Varðar þessi háttsemi ákærða Brynjólfs því við 250. gr. 4. tölulið, sbr. 22. gr. almennra hegningarlaga.

Sala húseignarinnar Þverholts 7.

Viðskipti ákærða Guðmundar Holbergs og Sigurjóns Jónssonar bankarítara, Þverholti 7, hófust 1940 eða 1941, eftir því sem næst verður komizt.

Árið 1941 seldi ákærði Sigurjóni húseignina Lindargötu 62, en snemma árið 1942 seldi Sigurjón ákærða húseignina Lindargötu 60. Síðar seldi ákærði Sigurjóni húseignirnar Laugaveg 158 og Þverholt 7, en Sigurjón ákærða húseignirnar Bergstaði 2 og Sjónarhól í Mosfellssveit.

Sú sala, er hér kemur til álita, er sala ákærða á húseigninni Þverholti 7.

Sumarið 1942 átti ákærði hús þetta og vildi selja það. Sigurjón hafði áhuga á að kaupa það, og áttu þeir viðtöl um þetta. Endirinn varð sá, að þeir ákváðu í samtali, er fram fór á heimili ákærða, að ákærði seldi Sigurjóni húsið fyrir 135 þúsund krónur. Við eitt eða tvö samtöl þeirra um þetta málefni var Björn Ólafs lögfræðingur staddur sem ráðunautur Sigurjóns. Síðan samdi Björn skjöl öll þessu viðvíkjandi.

Hinn 25. ágúst 1942 afsalaði ákærði Sigurjóni húseign þessari. Í afsalinu er tekið fram, að Sigurjón hafi greitt ákærða kaupverðið

að fullu með því að taka að sér að greiða áhvilandi veðskuldir á 1.—3. veðrétti, samtals að eftirstöðvum kr. 57325.57, með því að gefa út skuldabréf til ákærða með 4. veðrétti í eigninni, að upphæð kr. 9024.25, og loks með því að greiða ákærða eftirstöðvar kaupverðsins, kr. 68650.21, í peningum. Innifalið í þessari peningagreiðslu var þó um 18 þúsund króna veðskuldabréf, er ákærði tók sem peningagreiðslu. Þegar sala þessi fór fram, var ákærði eigi þinglesin eigandi hússins, heldur Sigurður Jóhannsson íshússtjóri í Ólafsvík. Hafði Eyjólfur Jóhannsson, bróðir Sigurðar, á sinum tíma selt ákærða húsið, en skort skriflegt umboð til þess, og fór þinglýsing eigi fram. Umboð Sigurðar fékkst svo 12. janúar 1943 fyrir milligöngu Björns Ólafs. Þegar afsalsbréf ákærða Sigurjóni til handa var undirritað, hvíldu eigi önnur þinglýst veðbönd á eigninni en þau, er Sigurjón tók að sér samkvæmt framan-sögðu að standa straum af. Hinn 21. júlí 1942, eða rúmum mánuði áður en hann afsalaði Sigurjóni eigninni, gaf ákærði út tryggingarbréf í eigninni til handhafa 80 þúsund króna vixils og afhenti það og vixilinn sama dag hrl. Garðari Þorsteinssyni, sem hann hafði mjög mikil viðskipti við. Kveðst ákærði hafa látið hæstaréttarlögmanninn fá bréfið sem bráðabirgðatryggingu fyrir skuldum sínum við hann, en hæstaréttarlögmaðurinn telur sig hafa fengið bréfið til eignar. Hvort heldur var, skiptir ekki máli hér.

Sama dag og ákærði gaf út tryggingarbréfið og hæstaréttarlögmaðurinn fékk það í hendur, kom sá síðarnefndi því til fulltrúa lögmanns til þinglestrar. Heldur hæstaréttarlögmaðurinn því fram, að ákærði hafi beðið sig að láta ekki þinglýsa bréfinu strax, og hafi hann (hrl.) því sagt lögmannsfulltrúanum, að hann réði því, hvort hann innritaði bréfið til þinglýsingar fyrr eða síðar, en hann skyldi gæta þess, að láta bréfið ganga á undan öðrum skjölum, er berast kynnu varðandi eignina. Þessum orðum kveðst lögmannsfulltrúinn ekki muna eftir, en mótmælir þeim þó ekki. Jafnframt því sem hæstaréttarlögmaðurinn afhenti lögmannsfulltrúanum þetta bréf, afhenti hann honum tvö önnur skjöl til þinglestrar, þar á meðal 150 þúsund króna handhafatryggingarbréf í húseign ákærða Mánagötu 22, sem ákærði hafði gefið út sama dag og látið hæstaréttarlögmanninn fá á sama hátt og tryggingarbréfið í Þverholti 7. Lögmannsfulltrúinn gleymdi að þinglýsa skjölum þessum þar til 17. september 1942, eða tæpum mánuði eftir, að ákærði afsalaði Sigurjóni eigninni. Sigurjón hefur staðfastlega haldið því fram undir allri rannsókn málsins, að ákærði hafi ekki skýrt sér frá 80 þúsund króna tryggingarbréfinu í Þverholti 7 í samningum þeirra um eignina og að hann hafi ekki haft hugmynd um veðsetningu þessa, fyrr en Björn Ólafs skýrði honum frá henni í samtali um mánaðamótin nóvember og desember 1942. Að þessu hefur Sigurjón unnið

drengskaparheit, og á veðsetningu þessa er ekki minnzt í afsalsbréfi því, er ákærði gaf Sigurjóni fyrir eigninni. Björn Ólafs hefur borið það sem vitni í málinu, að hann hafi aldrei heyrt ákærða eða Sigurjón minnast á veðsetningu þessa í þau sennilega tvö skipti, er hann heyrði þá tala um þetta mál, áður en afsalið fór fram, en um mánaðamót nóvember og desember 1942 kveðst hann hafa orðið þess var, að tryggingarbréfinu hafði verið þinglýst, og þá einum eða tveimur dögum síðar tilkynnt Sigurjóni þetta. Hafi Sigurjón þá orðið mjög undrandi á þessu og hafi hann ætíð haldið því fram við sig, að ákærði hafi aldrei skýrt sér frá veðbandi þessu. Sigurjón heldur því fram, eins og áður segir, að ákærði hafi ekki minnzt á þetta við sig einu orði fyrir húsakaupin eða eftir þau, fyrr en Sigurjón talaði við hann um þetta, eftir að Björn skýrði honum frá veðsetningunni. Hefur hann tekið fram, að hefði hann haft vitneskju um veðsetninguna, áður en kaupin voru ráðin, hefði hann aldrei keypt eignina eða þá að minnsta kosti látið útborgunina ganga til handhafa tryggingarbréfsins.

Ákærði heldur því fram, að hann hafi í samtali við Sigurjón eitt sinn heima hjá sér, áður en kaupin fóru fram, skýrt honum frá tryggingarbréfinu og að það lægi hjá Garðari Þorsteinssyni hæstaréttarlögmanni í sambandi við víxlaviðskipti sín við hann. Kveðst hann hafa tekið fram, að hann teldi bréfið vera að veði fyrir 40 þúsund króna skuld og að hann mundi sjá um aflýsingu þess — en hann hafi þá ekki vitað, hvort því hefði verið þinglýst — en tækist sér þetta ekki, yrðu kaupin að ganga til baka. Hafi þeir þó báðir gert ráð fyrir, að til þess kæmi ekki. Síðar kveðst hann og hafa drepið á þetta í viðtali við Sigurjón. Vitni segir hann engin hafa verið að samtölum þessum, og hann kveðst ekki hafa minnzt á þetta við Björn Ólafs eða í hans áheyrn. Ákærði hefur skýrt allýtarlega frá samtali sínu og Sigurjóns, þegar þeir ræddu kaupin, og hann kveðst hafa sagt honum frá tryggingarbréfinu og lýst, hvar þeir voru í stofunni og ýmsum öðrum smáatriðum. Hefur Sigurjón staðfest, að ákærði skýri rétt frá þessu að öðru leyti en um frásögnina um tryggingarbréfið. Í viðtölum þeirra, er fóru á undan samningunum um eignina, kom meðal annars til tals, að Sigurjón keypti Mánagötu 22 af ákærða, og eru þeir á einu máli um, að ákærði hafi í því sambandi sagt Sigurjóni frá 150 þúsund króna tryggingarbréfinu í þeirri eign, er hrl. Garðar Þorsteinsson fékk samtímis Þverholtsbréfinu. Er því haldið fram af ákærða hálfu, að þetta bendi óneitanlega til þess, að hann hafi einnig skýrt Sigurjóni frá Þverholtsbréfinu, sem eins eða mjög svipað stóð á og með Mánagötubréfið. Auk þess er á það bent af ákærða hálfu, að fyrri húsaviðskipti hans og Sigurjóns hafi verið laus í formi og braskkennd á báða bóga og að ákærði hafi í sam-

bandi við þau séð um lausnir veðbanda eftir afsal, án þess að á veðböndin væri minnzt í afsali, heldur hafi það verið samkvæmt munnlegu viðtali.

Björn Ólafs hefur borið sem vitni, að hann hafi einum eða tveimur dögum eftir, að hann fékk vitneskju um 80 þúsund króna tryggingarbréfið, talað við ákærða í síma um málið og hafi ákærði þá ekki minnzt á, að hann hefði skýrt Sigurjóni frá veðinu, áður en hann gaf honum afsal fyrir eigninni. Hinn 3. desember 1942, eftir því sem næst verður komizt, fóru þeir Sigurjón og Björn báðir saman á fund ákærða til að ræða mál þetta. Spurði þá Sigurjón ákærða, hverju þetta sætti, og krafðist tafarlausrar aflýsingar tryggingarbréfsins. Ákærði hélt því fram í þessu samtali, að hann hefði sagt Sigurjóni frá bréfinu áður, en Sigurjón mótmælti því þá strax mjög kröftuglega, og kveður Björn Sigurjón hafa hótað ákærða kæru. Ber Sigurjón, að ákærði hafi virzt fallast á þessi mótmæli sín, en Björn ber, að ákærði hafi við mótmæli Sigurjóns og skammir dregið úr því, sem hann áður hafði sagt, án þess þó að taka það aftur, og hafi hann þá farið að tala um möguleika á að gera Sigurjón skaðlausan af tryggingarbréfinu. Varð það síðan úr, að ákærði setti Sigurjóni nokkrar tryggingar vegna margnefnds bréfs.

Hafa nú verið rakin öll höfuðatriði um, hvort ákærði hafi leynt Sigurjón tryggingarbréfinu, er þeir sömdu um húsakaupin og skjalfestu þau. Annars vegar er hin eindregna neitun ákærða, og hnígur það til stuðnings henni, að hann hafði skýrt Sigurjóni frá Mánagötubréfinu og að fyrri húsaviðskipti þeirra höfðu verið laus í formi. Hins vegar er framburður Sigurjóns, og hefur hann staðfest höfuðatriði hans með drengskaparorði. Mjög er sá framburður studdur af framburði vitnisins Björns Ólafs, og enn fremur mælir öñ skynsemi með því, að Sigurjón hefði eigi gengið að kaupunum, eins og þau voru úr garði gerð, hefði hann haft vitneskju um tryggingarbréfið. Loks styður hin hóflausa óreiða og sukk í viðskiptum ákærða framburð Sigurjóns og að, þegar salan fer fram, er mjög farið að halla undan fæti um fjárhag ákærða. Að öllu athuguðu verður að líta svo á, að nægilega sé sannað, að ákærði hafi eigi skýrt Sigurjóni frá tryggingarbréfinu, áður en hann seldi honum Þverhoit 7, og hefur ákærði með því gerzt brotlegur við 248. gr. alm. hegningarlaga.

Handveðsetning 350 þúsund króna tryggingarbréfs í Hótel Heklu o. fl.

Eins og fram er tekið í næsta kafla hér á undan, krafði Sigurjón Jónsson ákærða hinn 3. desember 1942, eftir því sem næst verður komizt, trygginga vegna 80 þúsund króna tryggingarbréfsins í Þverholti 7. Varð það þá að samkomulagi, að ákærði fengi frest til 15. janúar 1943 til að afhenda Sigurjóni margnefnt 80

þúsund króna bréf, enda setti hann þá jafnframt Sigurjóni að handveði til tryggingar skaðleysi af 80 þúsund króna bréfinu og 5000 króna vixli, er Sigurjón keypti þá samtímis af ákærða, útgefnum 3. des. 1943, og á gjaldþaga 15. janúar 1944, þessi verðbréf:

1. Tryggingarbréf með vixli til handhafa, tryggt með 4. veðrétti í Hótel Heklu. Vixillinn að upphæð kr. 350000.00.
2. Áðurnefnt 4. veðréttar skuldabréf í Þverholti 7, að upphæð kr. 9024.22.

Afhenti ákærði Sigurjóni bréf þessi sem handveð samkvæmt framansögðu. Fresturinn til 15. janúar leið, án þess að ákærða tækist að losa 80 þúsund króna veðbandið af Þverholti 7. Varð það þá úr, að hann lét Sigurjón, hinn 25. janúar 1943, eða tveimur dögum fyrir gjaldþrot, hafa til frekari tryggingar skaðleysi sínu þessi verðbréf:

1. Tryggingarbréf með vixli til handhafa, tryggt með 3. veðrétti í Svanastöðum í Mosfellssveit. Vixillinn að upphæð kr. 45000.00.
2. Tryggingarbréf með vixli til handhafa, tryggt með 3. veðrétti í Grjótlæk í Stokkseyrarhreppi. Vixillinn að upphæð kr. 20000.00.

Um þessi tvö síðastnefndu bréf má segja, að þau hafi raunverulega verið mjög litils virði vegna veðskulda, er hvíldu á eignunum á fyrri veðréttum. Þegar ákærði lét Sigurjón fá nefnd fjögur bréf að handveði, sá hann gjaldþrot sitt fyrir, eins og áður er tekið fram, og varðar því handveðsetningin hann refsingu samkvæmt 250. gr. 4. tölulið almennra hegningarlaga.

Um hið fyrstnefnda bréf, 350 þúsund króna 4. veðréttartryggingarbréf í Hótel Heklu, skal þetta tekið fram. Félagið Hótel Hekla h/f átti húseignina Hótel Heklu, en í félagsstjórninni voru báðir hinir ákærðu og Margrét Árnadóttir frú, og var ákærði Guðmundur Holberg formaður stjórnarinnar, en ákærði Brynjólfur ritari. Bréfið er dagsett 15. nóvember 1942 og undirritað af ákærða Guðmundi Holberg einum sem einstaklingi, og var upphaflega að sögn beggja ákærðu útbúið í þeim tilgangi að fá út á það fé til endurbóta á hótelinu. Nú kveður ákærði Guðmundur Holberg það hafa verið fyrirsjáanlegt, að félagið þyrfti ekki að nota bréfið fyrst um sinn, og hafi það því orðið að samkomulagi milli meiri hluta félagsstjórnarinnar, þ. e. beggja ákærðu, að ákærði Guðmundur Holberg mætti nota bréfið til eigin þarfa um nokkurra mánaða skeið. Ákærði Brynjólfur kveður ákærða Guðmund Holberg hafa spurt sig, hvort hann mætti ekki nota bréfið í eigin þarfir, meðan þeir hlutir, sem fá ætti til hótelsins, fengjust ekki, og kveðst hann hafa fallizt á það.

Á tryggingarbréfið rita báðir ákærðu sem stjórnarmenn Hótel Heklu h/f samþykki á veðsetningunni, og minnir ákærða Brynjólf,

að veðleyfi þetta væri ritað á bréfið, um leið og Sigurjóni var afhent það, og fullyrðir Björn Ólafs, að svo hafi verið, og mjög á sömu lund er frásögn Sigurjóns um þetta. Ákærði Brynjólfur var viðstaddur afhendingu tryggingarbréfsins í hendur Sigurjóni og gerði hann engar athugasemdir við hana, enda hafði hann, sem áður segir, samþykkt, að ákærði Guðmundur Holberg mætti ráðstafa því í eigin þarfir. Verður að telja, að ákærðu hafi með þessari ráðstöfun misnotað aðstöðu sína gagnvart nefndu hlutafélagi á þann veg, að refsingu eigi að varða samkvæmt 249. gr. hegningarlaganna.

Viðskipti við Sverri Bernhöft stórkaupmann.

Viðskipti ákærða Guðmundar Holbergs og Sverris Bernhöfts stórkaupmanns, Kjartansgötu 6 hér í bæ, hófust um mitt árið 1940. Keypti ákærði talsvert af vörum af Sverri, og hefur Sverrir skýrt svo frá greiðslum ákærða, að hann hafi staðið mjög vel í skilum, þar til snemma á sumri 1942, en þá hafi skipt svo um, að hann hafi alls ekkert greitt eftir það. Við gjaldþrotið skuldaði ákærði Sverri kr. 67000.00 í gjaldföllum vöruvíxlum auk kostnaðar og kr. 55000.00 í ógjaldföllum vöruvíxlum og auk þess þá 12000 króna ávísun, er síðar verður að vikið. Um þetta eru þeir Sverrir og ákærði á einu máli í rannsókninni, en kröfulýsing Sverris í búið er allmiklu lægri en áðurnefndar skuldir samanlagðar. Sverrir leysti hina gjaldföllu vöruvíxla til sín úr bönkunum í ágúst 1942 og krafði síðan ákærða hvað eftir annað um greiðslu þeirra, en án árangurs. Kom nú til tals milli þeirra, að Sverrir keypti hús af ákærða og fengi með því greiðslu víxilskuldanna, og mun það hafa verið seint í ágúst, sem hugmynd þessi komst á það stig, að ákveðið var, að Sverrir keypti Mánagötu 22 af ákærða fyrir kr. 187000.00, og gerðu þeir um þetta kaupsamning, dagsettan 10. september 1942. Er svo ákveðið í kaupsamningnum, að kaupandi taki að sér að greiða áhvilandi 1. veðréttarlán á eigninni, kr. 39000.00, greiði kr. 30000.00 í peningum við útgáfu afsals, greiði kr. 68000.00 með víxlum, samþykktum af ákærða, og gefi út við afhendingu afsals skuldabréf, að upphæð kr. 50000.00. Í samningnum er ákveðið, að kaupin miðist við 1. október 1942 og að þá skuli afsal gefið út gegn uppfyllingu samningsins af kaupanda hálfu.

Hinn 21. júlí 1942 hafði ákærði gefið út tryggingarbréf með II. veðrétti í eigninni fyrir víxli, að upphæð kr. 150000.00, og hafði hann handveðsett skjöl þessi hrl. Garðari Þorsteinssyni til tryggingar víxilskuldum, en af sömu ástæðu og það dróst að þinglýsa 80 þúsund króna tryggingarbréfinu í Þverholti 7, dróst þar til 17. september 1942 að þinglýsa þessu tryggingarbréfi. Sverrir heldur því nú fram, að ákærði hafi ekki sagt sér frá þessari veðsetningu

og að hann hafi ekkert um hana vitað, fyrr en ganga skyldi endanlega frá kaupunum með útgáfu afsals, en þessu hefur ákærði mót-mælt og haldið því fram, að hann hafi skýrt Sverri frá veðsetningunni, þegar þeir ákváðu kaupin. Þeir eru sammála um, að kaupin hafi verið ráðin eitt sinn í stuttu samtali heima hjá ákærða og hafi engin vitni verið að því. Þá ræddu þeir um kjör þau, er áður eru rakin, og kveðst ákærði hafa sagt Sverri, að eignin yrði afhent honum einungis með áhvilandi 1. veðréttarskuldinni, kr. 39000.00, en jafnframt kveðst hann hafa skýrt frá því, að hann hefði notað II. veðrétt í eigninni sem baktryggingu fyrir víxla-reikningi hjá kunningja sínum, en hafi hvorki nefnt upphæð reikningsins né nafn kunningjans né hvernig þessari veðsetningu væri nánar háttað. Kveðst ákærði hafa sagt mundu gera nýjan samning við þenna kunningja sinn, svo af kaupunum gæti orðið. Út á þetta segir hann Sverri ekkert hafa gefið og að ekkert hafi nánar verið rætt um þetta sérstaklega, nema að Sverrir hafi spurt sig, hverjum hann skuldaði víxlareikninginn, en hann (ákærði) hafi sagt ekki vilja skýra honum frá því að svo stöddu, en mundi skýra honum frá því síðar. Sverrir ber, að hann minnst þess ekki, að ákærði skýrði sér nokkurn tíma eða á nokkurn hátt frá þessari veðsetningu, fyrr en ætlunin var að gefa út afsalið, og hefur hann staðfest þenna framburð sinn með eiði.

Síðan var það eitt sinn í október, 20. október, eftir því sem hrl. Kristján Guðlaugsson minnir, að þeir hittust ákærði og Sverrir í þeim tilgangi að ganga endanlega frá kaupunum. Með Sverri var málflutningsmaður hans, hrl. Kristján Guðlaugsson. Bera þeir Kristján og Sverrir, að ákærði hafi þá skýrt frá því, að um 100 þúsund krónur hvildi á II. veðrétti eignarinnar vegna víxlskulda. Hefur Kristján borið, að þessar upplýsingar hafi, eftir því sem sér virtist, komið Sverri algerlega á óvart, og minnst hann ekki neinna atvika, er gætu bent til þess, að Sverri hafi verið kunnugt um það áður, að veðband þetta hvildi á eigninni. Ákærði kveðst á fundi þessum hafa sagt, að hann gæti ekki gengið frá kaupunum, fyrr en hann hefði komið að samningum við hrl. Garðar Þorsteinsson um 150 þúsund króna II. veðréttar tryggingarbréfið. Á þessum fundi slitnaði ekki með öllu upp úr kaupunum, heldur veitti Sverrir fyrir atbeina Kristjáns ákærða frest til að ganga frá málinu á þeim grundvelli, sem ákveðinn var í kaupsamningnum. Þetta gerði þó ákærði ekki, og ríftaði því Sverrir kaupunum með bréfi, dagsettu 28. október 1942.

Fulltrúi hrl. Kristjáns Guðlaugssonar, Jón Norðmann Sigurðsson lögræðingur, samdi kaupsamninginn samkvæmt upplýsingum frá Sverri og átti oft viðtöl við hann um kaupin bæði fyrir og eftir samningsgerðina. Ber Jón, að Sverrir hafa aldrei fyrir samningsgerðina minnt á við sig, að hann hefði vitneskju um, að

önnur veð hvíldu á eigninni en það, sem í kaupsamningnum er greint. Í réttarhaldi 10. marz 1943 skýrir Hafliði Halldórsson, forstjóri Gamla Biós h/f, frá því sem vitni, að Sverrir hafi talað við sig annað hvort í júlí eða ágúst 1942 og spurt sig, hvort hrl. Garðar Þorsteinsson mundi eiga veð í einhverju húsi við Mánagötu. Hafi Hafliði svarað því til, að sér væri þetta ókunnugt, og skyldi Sverrir snúa sér um þetta til Garðars. Í réttarhaldi 31. marz s. l. var Hafliði spurður, hvort hann muni þá nánar en áður, hvenær þetta gerðist. Svaraði hann því þá svo, að sér hafi verið kunnugt, þegar Garðar fékk veð í Mánagötuhúsinu, en muni ekki, hvenær það var, því að hann hafi ekki sett það á sig, en það hafi verið einhvern tíma síðar, sem Sverrir spurði sig um þetta. Hyggur hann, að það hafi ekki verið löngu síðar.

Sérstaklega vegna þessa vitnisburðar Hafliða þykir viðurhlutamikið að telja sannað gegn eindreginni neitun ákærða, að hann hafi leynt Sverri veðinu fyrir undirskrift kaupsamningsins. Hugsanlegt er, að farið hafi fram hjá Sverri í hinu stutta samtali hans og ákærða eða gleymzt honum síðar hin tölulausa og nafnlaus frásögn ákærða um, að eignin væri baktrygging fyrir vixlareikningi hjá kunningja sínum. Verður ákærði eigi sakfelldur fyrir þetta atriði. Hins vegar hefur ákærði við undirskrift kaupsamningsins séð gjaldprot sitt fyrir og því með honum gerzt brotlegur við 250. gr., 4. tölulið, sbr. 20. gr. almennra hegningarlaga.

Annað atriði úr viðskiptum ákærða og Sverris Bernhöfs kemur hér til athugunar, en það er 12000 króna tékkávisunin, sem áður er nefnd.

Sverrir skýrir svo frá ávisun þessari, að ákærði hafi eitt sinn haustið 1942 komið til sín á skrifstofuna og beðið sig að gera sér þann greiða að láta sig fá 12000 krónur upp í þær 30000 krónur, sem Sverrir ætti að greiða sér eftir nokkra daga, þegar gengið yrði frá húsakaupunum. Sverrir gerði þetta og afhenti ákærða féð, en fékk í staðinn frá ákærða tékkávisun fyrir sömu upphæð á reikningslán nr. 805 við Útvegsbanka Íslands h/f, sem ákærði ritaði um leið. Er ávisun þessi, dagsett 9. október 1942, lögð fram sem lögregluréttarskjal nr. 17. Um þessa ávisun kveður Sverrir ekki hafa verið annað talað í þetta sinn þeirra á milli en að Sverrir hefði hana í höndum, þar til húsakaupin yrðu útkljáð, en þá skyldi hún afhendast ákærða ásamt 18 þúsund krónum sem fullnaðargreiðsla hinnar umsömdu 30000 króna peningagreiðslu. Ekki kveðst Sverrir hafa spurt ákærða, hvort innstæða væri til fyrir ávisuninni, og hann hefur unnið eið að því, að ákærði hafi við afhendingu ávisunarinnar ekki minnst á, að innstæða væri ekki fyrir henni né að ekki mætti framvísa henni í bankanum. Lét nú Sverrir ávisunina liggja í sjóði hjá sér, þar til mjög skömmu eftir, að slitnaði upp úr húsakaupunum. Þá spurðist hann fyrir

um það í Útvegsbankanum, hvort innstæða væri fyrir henni, en fékk neitandi svar. Síðan afhenti hann hrl. Kristjáni Guðlaugs-syni hana til innheimtu, og fékk hann ákærða dæmdan til greiðslu hennar, en greiðsla hafði engin fengizt við gjaldþrot. Hrl. Kristján Guðlaugsson hefur borið, að Sverrir hafi ekki sagt sér, er þeir ræddu um ávísunina, að ákærði hefði sagt sér, að ekki væri innstæða fyrir henni eða að hann mætti ekki framvísa henni í bankanum. Fulltrúi hrl. Kristjáns Guðlaugssonar, Jón N. Sigurðsson lögfræðingur, annaðist innheimtutilraunir ávísunarinnar. Hefur hann borið, að Sverrir hafi ekkert sagt sér um, að ákærði hefði tekið fram við sig, þegar hann afhenti ávísunina, að ekki mætti framvísa henni í bankanum eða að engin innstæða væri fyrir henni. Hafi Sverrir einmitt sagt vitninu, að hann hefði verið grunlaus um, að ávísunin væri ónýtt, þegar hann tók við henni. Jón N. Sigurðsson framvísaði ávísuninni tvisvar eða þrisvar í bankanum, án þess að fá greiðslu, og hinn 18. nóvember 1942 var hún árituð í bankanum um, að næg innstæða væri eigi fyrir henni.

Ákærði skýrir svo frá ávísun þessari.

Nokkrum dögum fyrir 9. október 1942, dagsetningardag ávísunarinnar, bað hann Sverri í símtali um 12—15 þúsund króna lán til nokkurra daga. Sverrir kvað það sjálfsagt. Rétt eftir samtalið fór svo ákærði með ritaða ávísunina á skrifstofu Sverris, og afhenti Sverrir honum þar 12000 krónur í peningum, án þess að óska kvittunar eða tryggingar. Tók ákærði þá upp ávísunina og spurði Sverri, hvort ekki væri rétt, að ávísunin lægi í sjóði hjá honum, þar til ákærði endurgreiddi lánið, og féllst Sverrir á það. Kveðst ákærði hafa verið mjög að flýta sér og hafa litið á ávísunina sem kvittun fyrir láninu. Tekur ákærði fram, að þar sem talað hafi verið um, að ávísunin lægi í sjóði hjá Sverri, þar til ákærði greiddi lánið, hafi verið auðvitað, að hún fengist ekki greidd í bankanum, því að ástæðulaust hafi verið fyrir sig að fá lánið, ef hann hefði getað tekið sömu upphæð út úr bankanum. Í þessu sambandi skal þess getið, að ákærði segir þetta hafa gerzt fyrir hádegi, þ. e. á bankatíma, en Sverrir kveður það hafa gerzt að kvöldi, en óupplýst er, hvort réttara er. Þegar ákærði var um það spurður, hvort hann hefði sagt Sverri berum orðum við afhendingu ávísunarinnar, að hún fengist ekki greidd í bankanum, kveðst hann „nú muna“, að hann hafi sagt, að Sverrir mætti ekki framvísa henni í bankanum. Nokkrum dögum síðar mæltist Sverrir til þess, að ákærði greiddi ávísunina, en þá sagði ákærði illa standa á hjá sér með að greiða, og varð það þá að samkomulagi, að ávísunin skyldi biða og yrði tekin sem greiðsla upp í væntanlegt andvirði Mánagötu 22. Heldur ákærði því fram, að lánið hafi upphaflega verið kunningjalán, óháð Mánagötukaupunum, en síðar hafi það verið tengt við þau. Ákærði hefur viðurkennt, að reikningslánið í Út-

vegsbankanum, sem ávísunin er á, hafi verið í mörg þúsund króna skuld frá sinni hendi, þegar hann gaf ávísunina út, og hafi sér þá verið óheimilt að ávísá á reikningslánið, nema að fá til þess sérstaka yfirdráttarheimild, og hana hafði hann ekki fengið. Hann hefur ekki haldið því fram, að hann hafi beinlínis sagt Sverri, að innstæða væri ekki fyrir ávísuninni. Eftir atvikum þykir óvarlegt að telja sannað, að Sverrir Bernhöft hafi, er hann tók við ávísuninni, verið blekkur um gildi hennar. Hins vegar þykir mega ganga út frá því, að það hafi verið ákærða vitanleg forsenda fyrir lánveitingunni af hendi Sverris, að fjárhæðin endurgreiddist í sambandi við hin fyrirhuguðu húsakaup. Af þeim viðskiptum varð ekki, svo sem áður er lýst, af ástæðum, sem ákærði, er hann fékk lánið, hlaut að sjá fyrir. Varðar þessi lántaka ákærða því við 248. gr. hegningarlaga.

Viðskipti við Steindór Einarsson bifreiðaeiganda.

Ákærði Guðmundur átti um nokkurt skeið allmikil viðskipti við Steindór Einarsson bifreiðaeiganda, Sólvallagötu 68 hér í bæ. Aðallega voru þetta láns- og vixlaviðskipti, en þó einnig leiga húsnæðis, sala gamalla bifreiða til ákærða o. fl. Framan af stóð ákærði í skilum við Steindór, en þegar kom fram á sumarið 1942, tók hann að lenda í vanskilum. Samkvæmt bókhaldi ákærða, er brýtur ekki í bág við framburði ákærða og Steindórs, greiddi ákærði í vörum til Steindórs upp í skuldir kr. 32667.78 á tímabilinu frá 1. október 1942 til gjaldþrots. Hinn 20. eða 21. september 1942 lét ákærði Steindór fá vöruvixla, samtals að upphæð kr. 55233.82, og auk þess notuð húsgögn fyrir kr. 3500.00 sem greiðslu eldri skulda. Af vixlum þessum voru vixlar á Windsor Magasin og Sportvörugerðina, samtals að upphæð tæpar 22 þúsund krónur, sem ekki greiddust.

Með framangreindum greiðslum til Steindórs á þeim tíma, er ákærði sá gjaldþrot sitt fyrir, hefur hann brotið 250. gr. 4. mgr. almennra hegningarlaga.

Viðskipti við Sæmund Þórðarson stórkaupmann.

Ákærði Guðmundur Holberg hafði töluverð viðskipti við Sæmund Þórðarson stórkaupmann, Tjarnargötu 10 hér í bæ. Bæði keypti hann vörur af Sæmundi, og einnig höfðu þeir allmikil vixlaviðskipti saman. Voru þau aðallega þannig, að Sæmundur samþykkti vixla fyrir ákærða í greiðaskyni, en ákærði gaf honum jafnframt yfirlýsingar um, að hann væri sá raunverulegi skuldari vixlana. Ákærði seldi síðan vixlana og greiddi þá síðan vel flesta, en suma varð Sæmundur að innleysa, og var ákærði af þessum sökum kominn í talsverða skuld við hann fyrir gjaldþrotið. Til greiðslu á þessari skuld fékk Sæmundur úr heildverzlun ákærða

hinn 8. janúar 1943 vörur fyrir kr. 4417.00 og hinn 15. sama mánaðar vörur fyrir kr. 10580.40. Taldi Sæmundur sig þó eiga að fá afslátt frá þessu verði, en ekki mun það hafa verið fastákveðið frá ákærða hálfu, en líkur til, að svo hefði orðið, hefðu þeir fengið tóm til að gera þetta upp, en fáum dögum eftir síðari afhendinguna varð ákærði gjaldþrota. Sæmundi er ekki ljóst, til greiðslu hvaða vixla vörur þessar áttu að ganga, en hann kveðst, rétt áður en hann fékk þær, hafa orðið að innleysa vixla, sem svo var háttað um, er að framan segir. Með þessari vörugreiðslu til Sæmundar fáum dögum fyrir gjaldþrotið hefur ákærði brotið 250. gr., 4. tölulið, almennra hegningarlaga.

Sala bifreiðarinnar R 1208.

Í marzmánuði 1941 útvegaði hdl. Gústaf Adolf Ólafsson ákærða Guðmundi Holberg 6000 króna lán gegn sex mánaða vixli hjá Sveini Gunnarssyni lækni hér í bæ. Samtímis eða með bréfi, dagsettu 17. marz og þinglýstu 20. s. m., veðsetti ákærði bifreið sína, fólksflutningsbifreiðina R 1208, með 1. veðrétti fyrir vixilskuld þessari. Ákærði greiddi ekki vixilinn á gjalddaga, og varð það þá úr um áramót 1941 og 1942, að héraðsdómslögmaðurinn greiddi læknum vixilinn, og eignaðist þar með vixilinn með tryggingarbréfinu. Hinn 16. apríl 1942 seldi ákærði Hafliða Halldórssyni forstjóra í Gamla Bió h/f bifreiðina fyrir 12000 krónur, án þess að skýra honum frá veðsetningunni. Hann heldur því að visu fram, að hann hafi greitt héraðsdómslögmanninum veðskuldina á tímabilinu 1. febrúar til 1. júlí 1942, en eigi fær sú staðhæfing hans staðizt gegn framburði og gögnum héraðsdómslögmannsins. Með því að selja bifreiðina veðsetta, án þess að gera kaupanda hennar kunnugt um veðið, hefur hann brotið 248. gr. hegningarlaganna.

2000 kr. tékkávisun.

Vorið 1942 stóð Kristján Ingvar Kristjánsson húsgagnabólstrari, Njálsgötu 30 B, í samningum við Kristján Belló Gíslason bifreiðastjóra, Karlagötu 6, sem þá var í þjónustu ákærða Guðmundar Holbergs, um að selja honum húseignina Bergþórugötu 2. Hafði komið til mála, að ákærði Guðmundur Holberg hjálpaði Kristjáni Belló um fé til kaupanna. Þar sem ákvarðanir um kaupin drógust á langinn, varð Kristján Ingvar ópolinmóður og bað því Þormóð Ögmundsson lögfræðing, starfsmann í Útvegsbanka Íslands h/f, að ganga í málið fyrir sig og reyna að fá greiðslu hjá Kristjáni Belló upp í kaupverðið, svo að hann hlýpi ekki frá kaupunum.

Lögfræðingurinn fékk nú hjá ákærða Brynjólfi 2000 króna tékkávisun á hlaupareikning Windsor Magasin nr. 1826 við Útvegsbanka Íslands h/f, útgefna af ákærða Brynjólfi f. h. Windsor Maga-

sin. Lögfræðingurinn vissi sem starfsmaður bankans, að ekki var til innstæða fyrir ávísuninni á gjalddaga og framvísaði henni því ekki. Hann skýrði nú ákærða Brynjólfi frá þessu, en hann sagði ákærða Guðmund Holberg þá veikan, en brátt mundi hann ná í hann (ák. G. H.) og leggja þá inn á reikninginn. Þannig stóðu sakir í nokkra daga, þar til ákærði Brynjólfur kom eitt sinn til lögfræðingsins í bankanum og tók við gömlu ávísuninni, en gaf jafnframt út nýja tékkávisun sömu upphæðar og á sama reikning, dagsetta nokkra daga fram í tímann. Ávísun þessi er framlögð sem lögregluréttarskjal nr. 140. Hún var dagsett fram í tímann með það fyrir augum, að þá yrði til innstæða fyrir henni, og sagði ákærði Brynjólfur lögfræðingnum beinlínis, að á gjalddaga yrði innstæða fyrir henni. Lögfræðingurinn framvísaði ekki ávísuninni, heldur framseldi hana í hendur Kristjáni Ingvari. Hann framvísaði henni brátt í bankann, en þá reyndist ekki innstæða fyrir henni. Hann fól þá Kjartani Þórðarsyni lögfræðingi að innheimta hana, og framvísaði hann henni í bankann og fékk áritun bankans, dagsetta 18. maí 1942, um að ekki væri næg innstæða fyrir henni, en ávísunin er dagsett 27. marz 1942. Upp úr þessu hætti Kristján Ingvar við að selja Kristjáni Belló húsið og seldi það öðrum.

Ákærði Brynjólfur viðurkennir að hafa gefið ávísanirnar út, en þar sem óljóst er af rannsókninni, hvernig háttáð var með hina fyrri ávísun, verður það einungis hin, rskj. nr. 140, sem hér kemur til álita. Ákærði Brynjólfur viðurkennir, að sér hafi verið ljóst, þegar hann gaf ávísunina út, að ekki væri til innstæða fyrir henni, og minnir, að hún væri útgefin daginn, sem hún var dagsett, án þess þó að fullyrða það. Kveður hann ákærða Guðmund Holberg hafa beðið sig að gefa ávísunina út, að ákærða Brynjólfi skildist í sambandi við væntanleg húsakaup Kristjáns Belló af Kristjáni Ingvari. Kveður hann ákærða Guðmund Holberg hafa sagt sér, að ekki kæmi til þess, að greiða þyrfti ávísunina, því að brátt yrði gengið frá samningum um húsakaupin.

Ákærði Guðmundur Holberg man hvorki eftir, að hann bæði ákærða Brynjólf að gefa ávísunina út né að hann ráðgaðist við sig um útgáfu hennar, en telur vafalaust, að ákærða Brynjólfi hafi verið kunnugt um, að hann ætlaði að aðstoða Kristján Belló fjárhagslega við húsakaupin. Hins vegar man hann, að 2000 króna tékkávisun var „deponeruð“ hjá Þormóði Ögmundssyni í sambandi við þetta, og átti að skila henni aftur, ef ekkert yrði úr kaupunum. Þykir ekki vera á því vafi, að ákærði Guðmundur Holberg hafi ráðið því, að ávísunin var gefin út og fengin í hendur Þormóði. Varðar því atferli beggja hinna ákærðu í sambandi við ávísun þessa við 248. gr. almennra hegningarlaga.

Niðurlag.

Auk þeirra atriða, er nú hafa verið rakin og refsiverð eru hinum ákærðu, koma fyrir í rannsókn málsins mörg atriði, þar sem borin eru á ákærða Guðmund Holberg verk, sem refsiverð væru eftir XXVI. kafla almennra hegningarlaga, ef sönnuð væru. Má þar til nefna skýrslur einstakra vitna um, að hann hafi selt vixla, sem ákveðið var, að einungis mætti nota til framlengingar eldri víxlum, sem nýja vixla, fengið mann til að samþykkja óútfyllta vixla og lofað að hafa þá einungis vissa upphæð, en selt þá svo með miklu hærrí upphæð, tekið kvittanir fyrir einni eða tveimur 10 þúsund króna greiðslum, án þess að greiða féð, og síðar haldið fram, að greitt hefði verið, lofað vörum fyrir vixlasamþykktir í greiðaskyni, en svikið það, látið úti tékkávisanir, sem eigi var innstæða til fyrir o. s. frv. Um atriði þessi hafa farið fram yfirheyrslur, án þess að sakir yrðu sannaðar, og standa tíðast staðhæfing gegn staðhæfingu um sökina. Þykir eigi ástæða til að rekja atriði þessi hér. Þá skal þess getið, að ákærði hefur fengið nokkra menn til að samþykkja fyrir sig í greiðaskyni mikið af víxlum. Virðast a. m. k. sumir þessara manna hafa samþykkt þessa greiðavixla í blindni og án þess að vera borgunarmenn fyrir þeim að neinu leyti, að heita má. Vixla þessa setti ákærði út í viðskipalífið, og hafa þeir þar orðið til truflunar og vandræða og a. m. k. einn samþykkjandi greiðavixla þessara varð gjaldþrota vegna þeirra. Ekki er sannað, að ákærði hafi með sviksamlegum hætti fengið neinn þessara manna til vixlasamþykktanna, enda er því yfirleitt ekki haldið fram af þeim, er víxlana samþykktu. Fyrir brot ákærða Guðmundar Holbergs, sem hér að framan hafa verið rakin, þykir refsing hans með hliðsjón af 77. gr. almennra hegningarlaga hæfilega ákveðin fangelsi í 2 ár. Skilyrði þykja eigi fyrir, að gæzluvarðhald hans komi til frádráttar refsingunni samkvæmt 76. gr. almennra hegningarlaga.

Fyrir brot ákærða Brynjólfs, sem hér að framan hafa verið rakin, þykir refsing hans með hliðsjón af 77. gr. almennra hegningarlaga hæfilega ákveðin fangelsi í 4 mánuði, en eftir atvikum þykir rétt að ákveða, að fullnustu refsingar hans skuli fresta og hún niður falla að 2 árum liðnum frá uppkvaðningu dóms þessa, verði skilorð VI. kafla almennra hegningarlaga haldið.

Samkvæmt 68. gr. 3. mgr. almennra hegningarlaga ber að svipta báða hina ákærðu kosningarrétti og kjörgengi til opinberra starfa og annarra almennra kosninga.

Samkvæmt 4. mgr. 8. gr. gjaldprotaskiptalaganna, 19. gr. bókhaldslaganna og 68. gr., 1. og 2. mgr., hegningarlaganna þykir rétt að svipta ákærða Guðmund Holberg ævilangt rétti til þess að reka eða stjórna verzlun eða atvinnufyrirtæki.

Ákærða Guðmund Holberg ber að dæma til greiðslu málsvarn-

arlauna skipaðs verjanda síns, hrl. Lárusar Jóhannessonar, kr. 5000.00, og til greiðslu kostnaðar við gæzluvarðhald sitt.

Ákærða Brynjólfur ber að dæma til greiðslu málsvarnarlauna skipaðs verjanda síns, hrl. Gústafs A. Sveinssonar, kr. 3500.00. Af öðrum kostnaði sakarinnar greiði ákærðu in solidum $\frac{1}{2}$ hluta, en ákærði Guðmundur Holberg einn $\frac{1}{2}$ hluti.

Í byrjun dómsins er gerð grein fyrir rekstri málsins, sem hefur verið vitalaus.

Dví dæmist rétt vera:

Ákærði Guðmundur Holberg Þórðarson sæti fangelsi í 2 ár.

Ákærði Brynjólfur Einarsson sæti fangelsi í 4 mánuði, en fullnustu refsingar hans skal fresta og niður skal hún falla að 2 árum liðnum frá uppkvaðningu dóms þessa, verði skilorð VI. kafla almennra hegningarlaga nr. 19 12 febrúar 1940 haldið.

Ákærðu eru frá birtingu dóms þessa sviptir kosningarrétti og kjörgengi til opinberra starfa og annarra almennra kosninga, og ákærði Guðmundur Holberg er ævilangt sviptur rétti til að reka eða stjórna verzlun eða atvinnufyrirtæki.

Ákærði Guðmundur Holberg Þórðarson greiði málsvarnarlaun skipaðs verjanda síns, hrl. Lárusar Jóhannessonar, kr. 5000.00, og allan kostnað við gæzluvarðhald sitt.

Ákærði Brynjólfur Einarsson greiði málsvarnarlaun skipaðs verjanda síns, hrl. Gústafs A. Sveinssonar, kr. 3500.00.

Af öðrum kostnaði sakarinnar greiði ákærðu in solidum $\frac{1}{2}$ hluta, en ákærði Guðmundur Holberg einn $\frac{1}{2}$ hluti.

Dómi þessum skal fullnægja með aðför að lögum.

Miðvikudaginn 5. júní 1946.

Nr. 132/1945. **Hermann Hjartarson** (Hrl. Sveinbjörn Jónsson) gegn

Hreppsnefnd Breiðdalshrepps f. h. hreppsins (Hrl. Sigurður Ólason).

Útsvarsmál. Lögtaksgerð framkvæmd af hreppstjóra.

Dómur hæstaréttar.

Hina áfrýjuðu lögtaksgerð hefur framkvæmt hreppstjóri Breiðdalshrepps samkvæmt úrskurði sýslumannsins í Suður-Múlasýslu.

Áfrýjandi hefur skotið máli þessu til hæstaréttar með